

1.MITÄ

1.1.MENETELMÄN PÄÄPERIAATTEET

Väriyhmäkokeilussa luokkaan muodostetaan pysyvät 4-7 hengen pienryhmät. Ryhmien jäsenet istuvat oppitunneilla pääsääntöisesti lähellä toisiaan. Tämä mahdollistaa helpon siirtymisen työskentelemään pareittain tai ryhmittäin. Oppitunneilla tehtävät ryhmä- ja parityöt tehdään yleensä näissä väriryhmissä tai niiden osissa. Opettaja määrää aina työparit tai –ryhmät.

Ryhmien työskentelyä ohjataan, seurataan ja arvioidaan. Myös ryhmä itse arvioi toimintaansa. Jos ryhmän sisällä tulee ristiriitoja, ryhmää ei muuteta vaan ongelmia ratkotaan koulun aikuisten (opettajat ja kuraattori) tuella.

Toimintaan mukaan tulevia opettajia perehdytetään menetelmään. Opettajia tuetaan jatkuvalla työnohjaustyypillisellä koulutuksella. Koulun työntekijöiden välisellä säännöllisellä keskustelulla lisätään myös yhteisöllisyyttä ja osaamisen jakamista koulussa.

1.2.VÄRIRYHMÄTOIMINNAN HISTORIAA

Väriyhmätoiminta alkoi Liedon Keskuskoulussa vuonna 2004 pilottikokeilulla, jossa oli mukana kaksi luokkaa.

Syksyllä 2006 väriyhmäluokkina aloitti neljä seitsemättä luokkaa. Seuraavana syksynä väriryhmissä aloitti neljä uutta seitsemättä luokkaa. Nämä kaksi ikäluokkaa osallistuivat Turun Yliopiston monitieteelliseen tutkimushankkeeseen, jonka yhtenä tärkeänä osana oli tutkia väriyhmämenetelmää ja sen vaikutuksia.

Syksyllä 2008 ja 2009 aloitti taas kaksi uutta väriyhmäluokkaa.

Lukuvuonna 2010-2011 on kahdeksasta seitsemänneistä luokasta kuusi väriyhmäluokkia.

Opettajia on jollain tavalla mukana väriyhmätoiminnassa ollut vuosien mittaan 35 Suurin osa heistä jatkaa edelleen toiminnassa.

Väriyhmäluokkia opettavista opettajista kokeilussa mukana on suurin osa, eivät kuitenkaan kaikki. Väriyhmätoimintaa on käytetty äidinkielen, englannin, matematiikan, ruotsin, uskonnon, opinto-ohjauksen, terveystiedon, historian, biologian ja maantiedon tunneilla.

2.MIKSI:

TAUSTAA JA TAVOITTEITA

Koulun aikuiset joutuvat paljon pohtimaan sitä, miten parhaiten turvata oppilaille suotuisat edellytykset oppimiseen ja samalla tukea nuorten kasvua kohti tervettä aikuisuutta. Oppilashuollolle ja koulun johdolle nämä ovat ydinkysymyksiä.

Näihin päämääriin vaikuttavia, olennaisia asioita on paljon. Huomion kohteiksi voisi kuitenkin nostaa muutamia tärkeitä osa-alueita.

Oppilaalla on oikeus turvalliseen kouluympäristöön, sen määrittää jo laki. Hänellä pitäisi olla myös oikeus turvallisuudentunteeseen. Muutos on suuri, kun siirrytään alakoulusta yläkouluun. Vastuu kasvaa, tutut sosiaaliset rakenteet hajoavat, uusi koulu yhteisö on iso, erilainen ja vieras. Se näyttäytyy oppilaalle usein pelottavana. Olo on helposti turvaton. Joidenkin oppilaiden kohdalla orpo, pelokas tunne säilyy seuraavat kolme vuotta. Kovasti turvattomuutta tuo tunne, ettei kuulu mihinkään joukkoon. Näin ei tietenkään saa olla, mutta miten se ehkäistään?

Kaikkien oppilaiden kohdalla alakoulu ei ole sujunut kovin hyvin. On ollut työrauhahäiriöitä, yksinäisyyttä tai negatiivista valtapeliä oppilaiden välillä. Yläkoulu on myös uuden, toivottavasti

positiivisen alun paikka. Miten välttyä negatiivisten, olemassaolevien oppilassuhteiden haitoilta? Miten vastata muodostuneeseen tapaan häiritä oppituntia?

Koulukiusaamisen ehkäisy on jatkuva haaste. Sen merkitystä ei voi liioitella oppilaan henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin kannalta. Jokainen keino, joka olennaisesti vähentää kiusaamista, on tarpeellinen. Erityisen haastavaa on syrjimisen ja joukosta sulkemisen havaitseminen ja ehkäiseminen. Millä keinoin näihin puututaan?

Oppilaan hyvinvointiin koulussa ja sen jälkeen vaikuttavat ratkaisevasti hänen sosiaaliset taitonsa. Yhteiskunta vaatii oppilaalta yhä enemmän näitä taitoja, joissa oppilailla on vähintään yhtä suuret erot kuin muissa koulutaidoissa. Koulun tehtävä on opettaa myös sosiaalisesti. Koulun on siis selkeästi otettava vastuuta vastuuta oppilaiden keskinäisestä rakentavasta vuorovaikutuksesta ja oppilaan

On tärkeää lisätä ja parantaa oppilaan subjektiivista omaa ja toisten ryhmässä toimimisen suhteen. On pystyttävä opettamaan sosiaalisia taitoja vaikuttavalla tavalla, ei vain teoriassa. Miten siis vaikuttaa sekä oppilaiden käyttäytymiseen että sen takana oleviin kognitioihin? Ja myös: millaiset interventiot vaikuttavat koko oppilasryhmän sosiaaliseen rakenteeseen positiivisesti auttaen ryhmää kehittymään jokaista yksilöä tukevaksi kasvupaikaksi?

Oppilaan perheen tuki ja hyvinvointi ovat avainasemassa oppilaan hyvinvoinnin kannalta. Perheet ovat kuitenkin todella erilaisissa tilanteissa, monenlaisten vaatimusten paineissa, joskus varsin lujilla. Saavatko perheet koululta riittävästi tukea nuortensa kanssa pärjäämisessä? Millainen kotien ja koulun yhteistyö parhaiten hyödyttäisi oppilasta?

Suurine ihmismassoineen, monenlaisine problematiikkoineen koulu on sittenkin täynnä voimavaroja. Se on varsinainen terveiden, positiivisten ihmisten, ihmissuhteiden ja ryhmäilmiöiden voimavarakenttä. Miten hyödyntää tätä tosiasiaa kaikkien oppilaiden parhaaksi?

Teoreettinen ajatus kiinteistä pienryhmistä yläkoulussa tuntui vastaavan jokaiseen näistä tärkeistä haasteista. Vastaavat kokeilut alakouluissa olivat tuottaneet hyvää tulosta. Siksi tuntui järkevältä ja perustellulta kokeilla käytännössä tätä mallia.

Liedon Keskuskoulussa kokeiltiin pysyviä pienryhmiä eli väriryhmiä ensimmäisen kerran lukuvuosina 2004-2006 kahdella perusluokalla. Tästä pilottikokeilusta saatujen positiivisten kokemusten perusteella lähdettiin laajempaan kokeiluhankkeeseen syksyllä 2006. Toiminta on sen jälkeen laajentunut ja vakiintunut yhdeksi pysyväksi käytännöksi kouluun.

Väriryhmämenetelmän tavoitteiksi ovat muodostuneet lyhyesti seuraavat:

- 1)Oppilaan turvallisuudentunteen lisääminen
- 2)Sosiaalisten taitojen parempi, helpompi, käytännönläheisempi ja pysyvämpi oppiminen koulussa
- 3)Koulukiusaamisen ja varsinkin syrjimisen ja yksin jäämisen vähentäminen
- 4)Yhdessä työskentelemisen parempi ja syvällisempi oppiminen
- 5)Negatiivisten ryhmittymien purkaminen
- 6)Luokassa olevien positiivisten voimavarojen ja sosiaalisen osaamisen saaminen koko luokan hyödyksi
- 7)Kotien hyvä ja vaikuttava tukeminen kasvatustehtävässä
- 8)Opettajien psykososiaalisen osaamisen lisääminen ja työssä jaksamisen tukeminen

3.MITEN:

3.1.RYHMIEN MUODOSTAMINEN

Väriyhmämenetelmässä luokka jaetaan etukäteen neljään pysyvään pienryhmään: siniseen, punaiseen, keltaiseen ja vihreään ryhmään. Jokaiseen ryhmään pyritään saamaan erilaisia oppilaita: Tyttöjä ja poikia, vilkkaita ja rauhallisia, hitaammin ja nopeammin oppivia, eri alakoulujen luokilta tulevia.

Ryhmiä muodostaminen toteutetaan aloitussyksyä edeltävän kevätlukukauden lopussa, kun perusluokat on ensin muodostettu. Jakamisessa käytetään oppimisnopeudesta kertovana informaationa oppilaskortteihin merkittyjä kuudennen luokan kolmea arvosanaa: matematiikan, äidinkielen ja englannin numeroita. Ulospäinsuuntautuneisuuden selvittämiseksi kuudennen luokan opettajilta kysytään joko kirjallisesti tai puhelimitse arviota kunkin oppilaan temperamentista asteikolla 1-5. Ohjeistuksena oli, että arvo 1 tarkoittaa hyvin hiljaista ja 5 hyvin vilkasta oppilasta. Parhaiden kaverusten sijoittamista samoihin ryhmiin vältetään.

Ryhmäjaon ovat Keskuskoulussa suorittaneet koulun kuraattori ja apulaisrehtori sekä yleensä kunkin luokan tuleva luokanvalvoja.

3.2. TOIMINNAN KÄYNNISTÄMINEN

Kun koulussa on tarkoitus käynnistää väriyhmätoiminta, siitä on syytä tiedottaa koko opettajakunnalle jo aloitusta edeltävänä keväänä. Tällöin voidaan järjestää asiasta enemmän kiinnostuneille opettajille koulutustilaisuus, jossa asiasta kuullaan ja keskustellaan lisää. Oikeastaan vasta tämän jälkeen halukkaiden opettajien kannattaa ilmoittautua mukaan toimintaan. Menetelmän toimivuuden kannalta on ratkaisevan tärkeää, että sen käyttö opetuksessa on vapaaehtoista ja opettajan oma valinta.

Seuraavina vuosina koulun uusia tai menetelmästä myöhemmin kiinnostuneita opettajia on syytä edelleen tutustuttaa väriyhmien ideaan ja käytäntöön.

Kesäkuun alkupuolella toteutetaan luokkien jako väriryhmiin, kun perusluokat on muodostettu tavalliseen tapaan. Väriyhmäluokat voi valita arpomalla tai ottamalla huomioon luokasta olevaa tietoa. Toisinaan alakoulun opettajat tai oppilashuollon henkilöt saattavat arvioida joidenkin oppilaiden erityisesti hyötyvän pysyvistä pienryhmistä.

Kesän aikana rehtori voi ottaa seuraavan lukuvuoden suunnittelussa huomioon sen, ketkä opettajista haluavat olla mukana väriyhmätoiminnassa. Näin tulevien väriyhmäluokkien opettajiksi saadaan mahdollisimman paljon kokeilussa mukana olevia. Myös perusluokkia erilaisiin ainekohtaisiin opetusryhmiin jaettaessa (kotitalous, fysiikka, biologia, ruotsi) yleensä sijoitetaan saman väriyhmän jäsenet samoihin opetusryhmiin.

Elokuussa koulun alkaessa väriyhmäluokkien luokanvalvojat vievät oppilaansa ensimmäisestä tunnista alkaen luokkaan, jossa istutaan väriyhmittain. Muiden koulun alkuun liittyvien asioiden lisäksi oppilaille kerrotaan väriyhmistä ja siitä, miksi niitä käytetään. Väriyhmien jäseniä tutustutetaan ensimmäisten koulupäivien aikana toisiinsa ja samalla koko luokkaa pyritään ryhmäyttämään.

Väriyhmiiä lähdetään käyttämään oppitunneilla pikkuhiljaa alusta lähtien. Istumajärjestys on yleensä aluksi hyvinkin tarkkaan väriyhmien mukainen kaikilla oppitunneilla.

Huoltajat kutsutaan koululle tutustumistilaisuuteen parin, kolmen viikon sisällä koulun alkamisesta. Tällöin heille selitetään väriryhmäkokeilun ideaa ja käytäntöä. Vanhemmat keskustelevat väriryhmittäin koulun alkuun liittyvistä asioista ja myös väriryhmäajatuksista.

Oppilaiden ja heidän huoltajiensa tutustuttamisen voi toki aloittaa jo ennen koulun alkua elokuussa, jos luokanvalvoja näin haluaa. Tällaisessa tutustumisillassa oppilaat perheineen kannattaa ryhmitellä istumaan väriryhmittäin. Näin väriryhmien tutuus ja turvallisuus saa varhaisen ja kokemusten mukaan hyvän alun.

Väriryhmätoimintaan mukaan lähteneet opettajat (jatkossa: väriryhmäopettajat) kokoontuvat koulutus- ja keskustelutilaisuuksiin. Tämä on erityisen tärkeää menetelmän aloitussyksynä.

3.3. VÄRIRYHMÄT OPPITUNNEILLA

Useimmat väriryhmäluokkien oppitunnit eivät mitenkään poikkea muiden luokkien oppitunneista. Ryhmien mukainen istumajärjestys vaikuttaa kuitenkin sen, että jokaisen oppilaan lähellä on aina hiukan muita tutumpia oppilaita, joiden kanssa yhteistyö on tuttua. Tämä vaikuttaa oppilaan mahdollisuuteen kysyä neuvoa tavallisen tuntityöskentelyn aikana.

istumajärjestysesimerkkejä

vihreä tyttö (vt)	vp			
vp	vt	pp	pt	punainen poika (pp)
vt	vp	pt	kp	keltainen tyttö (kt)
sininen poika (sp)	st	sp	kt	kp
st	sp	st	kp	kt

kt	kt	kp	sp	sp	
kt	kp	kp	st	st	
vt	vt	vt	pp	pt	pp
vp	vp	vp	pt	pt	pp

Paritöitä tehdään oppitunneilla melko paljon. Väriryhmäluokilla parit muodostetaan ryhmien sisältä. Opettajan on aluksi syytä aina määrätä parit ja jatkossakin pitää huolta siitä, että parit vaihtuvat riittävän usein. Parityöskentelyä voidaan käyttää esim. kielten tunneilla keskusteluissa, harjoitusten tekemisessä ja sanojen kyselemisessä. Pareittain voidaan harjoitella matematiikan tunneilla esim. päässä laskuja ja ongelmanratkaisutehtäviä. Biologiassa tehtäviä ja tutkimuksia voidaan tehdä

pareittain. Historiassa, uskonnossa, terveystiedossa ym reaaliaineissa parit voivat etsiä tietoja ja pohtia yhdessä annettuja tehtäviä.

Kokonainen väriyhmä työskentelee yleensä oppitunnilla pareja harvemmin. Ryhmätyö voi tällöin olla lyhyt tuokio tunnin alussa tai lopussa esim. johdattelemassa tunnin aiheeseen tai varmistamassa opitun osaamista. Se voi myös olla tunnin mittainen tehtävä ryhmälle: laajemman ongelman ratkaiseminen, kirjallisen tai suullisen esityksen laatiminen jostakin aiheesta, jonkin asian opetteleminen kirjallisen materiaalin pohjalta. Ryhmät voivat myös työskennellä pidemmissä - 3-5 oppitunnin – jaksoissa. Näissä jaksoissa ryhmät voivat opiskella isompia asiakokonaisuuksia voiden esim. määrätä tuntien välillä läksyt itselleen jne. Tehtävät voivat myös kiertää neljän oppitunnin aikana. Tällöin yksittäisellä tunnilla jokainen ryhmä tekee eri asiaa, mutta lopuksi kaikilla ryhmillä on samat neljä tehtävää tehtyinä. Tämä mahdollistaa esim. yhdessä tehtävässä tarvittavan opettajan tiiviimmän ohjauksen tai joskus niukkojen opetusmateriaalien helpomman käytön.

Ryhmätyötapoja kannattaa vaihdella.. Voidaan näytellä, keskustella, pohtia, kysellä, piirtää, kirjoittaa, askarrella, lukea ääneen ja hiljaa, laske, esittää suullisesti ja kirjallisesti.

Opettajan tehtävä ryhmätyöskentelyssä on huolellinen etukäteissuunnittelu, ohjeiden antaminen työskentelyn alussa ja ohjaaminen sen aikana. Väriyhmien kohdalla etukäteen suunnitellussa mietitään oppiaineen opillisten tavoitteiden lisäksi esimerkiksi kommunikoinnin, toisen opastamisen ja yhdessä pohtimisen oppimistavoitteita. Työtapoja pyritään saamaan vaihteleviksi senkin takia, että erilaiset oppimisen tavat ja osaamisen alueet tulevat tasavertaisiksi. Näin taas lisätään erilaisuuden ymmärtämistä ja hyväksymistä.

Työskentelyohjeita annettaessa opettaja määrää ryhmään usein roolit: puheenjohtaja, sihteeri, työrauhavastaava, tarkkailija tms. Rooleja vaihdellaan eri kerroilla. Ryhmän totuttua yhdessä työskentelyyn se voi itsekin jakaa rooleja, kunhan ne eivät pysy liikaa samoina. Ryhmätyön aikana opettaja seuraa ryhmän toimintaa sekä työskentelyn että vuorovaikutuksen opastajana. Alkuvaiheessa opettaja voi joutua siirtelemään vetäytyvien tai eripuraisten oppilaiden pulpetteja lähemmäs toisiaan, puuttumaan työn epätasaiseen jakautumiseen, ryhmästä toiseen huutelemiseen tms. Työskentelyn tultua tutummaksi kiinnitetään huomiota kaikkien äänen kuulumiseen, motivaation ja aktiivisuuden säilymiseen koko ryhmässä jne.

3.4. VÄRIRYHMÄOPETTAJIEN KOKOONTUMISET

Väriyhmätoimintaan liittyvät aina väriyhmäluokkien opettajien säännölliset kokoontumiset. Alkuvaiheessa kokoontumistarve on noin kerran kuukaudessa, jatkossa vähän harvemmin. Kokoontumiseen kannattaa varata rauhallinen tila, kahvia ja riittävästi eli 2-3 tuntia aikaa.

Väriyhmien käyttöönoton ensimmäisenä vuotena opettajatapaamisissa korostuu uuden menetelmän omaksuminen. Mahdollisia ja jo eteen tulleita ryhmäongelmia pohditaan yhdessä. Mietitään vuorovaikutusta luokassa ja ryhmissä ja varsinkin opettajan keinoja vaikuttaa siihen. Mitä pidemmälle vuosi kuluu, sitä enemmän päästään pohtimaan luokissa ja ryhmissä esiintyviä ilmiöitä. Vaihdetaan tietoja hyväksi havaituista menettelytavoista, käytännöistä ja menetelmistä väriyhmäluokissa. Kerrotaan ja opitaan myös huonoista kokemuksista ja menettelyistä.

Hyväksi on nähty yksittäisen luokan opettajien keskinäiset keskustelut luokan vuorovaikutustilanteesta. Silloin, kun luokka on haasteellinen esim. työrauhan tai kiusaamistaustan suhteen, opettajien keskusteluyhteys on erityisen hyödyllistä. Tällaisissa luokkapalavereissa luokanvalvoja saa myös tärkeää tietoa esim. oppilaiden kotiin välitettäväksi.

Väriyhmäopettajien kokoontumisissa kannattaa kiinnittää huomiota myös sekä opettajien yhteistyön ja yhteisöllisyyden että oman opettajapersoonan kehittämiseen. Tärkeää on lisäksi pitää huolta opettajien jaksamisesta niin ryhmien ohjaamisen kuin muunkin työn osalta. Näitä seikkoja voidaan huomioida keskusteluissa ja vahvistaa muillakin työnohjauksellisilla menetelmillä.

3.5.PSGT- LAUTAPELI

Ryhmien vuorovaikutuksen ja toiminnan tutkimisessa ja kehittämisessä voidaan käyttää apuna PSGT(Permanen Smallgroup Test)-peliä. Peli on kehitetty juuri tätä tarkoitusta varten.

PSGT-peli koostuu pelilaudasta, nappuloista ja palikoista. Laudalla on 9x9 samankokoista ruutua. Nappuloina ovat eriväriset ja -kokoiset, yksinkertaiset ”hahmot”.

Pelissä oppilaat valitsevat itseään esittävä nappulat. Tämän jälkeen he asettavat nappulat laudalle kuvaamaan väriyhmän tilannetta normaalissa ryhmätyössä, ristiriitatilanteessa ja ihannetilanteessa. Nappuloiden alle sijoitetaan lisäksi ns. valtapalikoita kuvaamaan sitä, kenellä on kuinkakin paljon valtaa ryhmän eri tilanteissa . Nappuloita ja palikoita siirrellään kussakin tilanteessa niin kauan, että jokainen väriyhmän jäsen hyväksyy laudalla vallitsevan ryhmittelyn.

On hyödyllistä filmata ryhmän peli. Tällöin aikuiset (esim. kuraattori ja luokanvalvoja) voivat nähdä ja pohtia syvällisesti ryhmän ilmiöitä. Vielä enemmän oppilaita hyödyttää, jos tämän lisäksi ryhmä itse katsoo peliä pohtien ja keskustellen.

3.6. VÄRIRYHMÄTOIMINTAA OPPITUNTIEN ULKOPUOLELLA

Hyvä alku väriyhmätoiminnalle on tutustumisilta luokan oppilaille, huoltajille ja koulun väelle. Tutustumisillassa vanhemmat tai vanhemmat ja oppilaat istuivat väriyhmittäin pöydissä. Heille annetaan keskustelunaiheita. Aiheet voivat kosketella yleisiä koulun alkuun liittyviä asioita ja tunnelmia: odotuksia, pelkoja, toiveita jne. Ryhmän tehtävänä on myös esitellä muulle luokalle ryhmän oppilaat. Koulun väestä paikalla voi olla luokanvalvojan lisäksi opinto-ohjaaja sekä esim. muita opettajia, kuraattori tai koulun johtoa.

Seitsemännen luokan aikana vastaavanlainen ilta kannattaa järjestää ainakin kerran, samoin 8. luokalla. Vapamuotoisista luokan ja perheiden illoista koulun tiloissa on myös hyviä kokemuksia.

Vanhempainvartit/kehityskeskustelut ovat myös väriyhmäluokilla kodin ja koulun tärkeää yhteistyötä. Näissä tapaamisissa ovat myös oppilaat läsnä ja ne kestävät yleensä puolisen tuntia. Useimmiten keskustellaan muiden oppilasta koskevien asioiden lisäksi oppilaasta väriyhmänsä jäsenenä.

LAAJENNUS

Keskuskoululla väriyhmätoiminta alkoi syksyllä 2010 koulun kahdeksasta 7.luokasta kuudella.

Väriyhmätoimintaan ja/tai siihen liittyviin opettajakokouksiin on osallistunut suurin osa koulun opettajakunnasta.

Suunnitellaan väriyhmätoiminnan pilottikokeilua lietolaisella alakoululla.

KEHITTÄMINEN

MENETELMIEN KEHITTÄMINEN

Kehitetään PSGT-pelin soveltamista. Tähän mennessä on jo pelin avulla havaittu, että oppilaille ja opettajilla on runsaasti hiljaista tietoa kunkin väriyhmän toimintatavoista, ja että oppilaiden ja opettajien havainnot ovat usein identtisiä. Jatkossa etsitään PSGT-pelin avulla keinoja tämän hiljaisen tiedon helpompaan esiin saamiseen ja käyttämiseen väriyhmän toimivuuden hyväksi.

Kehitetään edelleen opettajien yhteistä työotetta, mutta myös eri ammattikuntien (aineenopettaja-luokanvalvoja-opo-kuraattori) yhteistä työotetta ryhmätyötaitojen opettamiseksi. Pyritään saamaan eri ammattikuntien tieto ja taidot ryhmätoiminnan resurssiksi koulun arjessa, luokkahuoneessa. Etsitään eri ammattikuntien yhteistä ”väriyhmäkieltä” keskustelun ja työn välineeksi.

Valmistetaan ryhmätyömateriaaleja uusien ja vanhojen väriyhmäopettajien käyttöön. Kerätään samalla kokemuksia, minkätyyppiset ryhmätyöt soveltuvat erityisen hyvin väriyhmätyöskentelyyn, mitkä taas eivät.

KOULUTUS

Opettajat kokoontuvat keskimäärin kerran kuukaudessa pohtimaan luokkien ja ryhmien vuorovaikutusta työnohjausluonteisissa keskusteluissa. Kokoontumisiin osallistuu jossain määrin suurin osa koulun opettajista.

Helmikuussa alkaa väriyhmäasiantuntijakoulutus, VÄREILY-koulutus. Sen tarkoituksena on tuoda koulun arkeen lisää psykososiaalista näkemystä, vuorovaikutusosaamista sekä valmiutta ryhmien ja keskustelujen ohjaamiseen. Tähän pyritään opettajien keskinäisellä osaamisen jakamisella ja oman opettajuuden pohtimisella faktatiedon lisääntymisen ohessa.

VÄRIRYHMÄT ALAKOULUSSA

MIKSI? TEMPERAMENTTI

Liian monelle alakouluikäiselle on jo tullut tutuksi ryhmän ulkopuolelle jääminen. Päivähoidossa, naapurustossa ja alaluokilla on ehtinyt muodostua tiiviitä ryhmittymiä, joihin ulkopuolisen on vaikea liittyä. Joskus tällaiset ryhmittymät voivat olla myös negatiivisia ja aiheuttaa esimerkiksi työrauhahäiriöitä tai kiusaamista.

Pienelle oppilaalle ryhmään kuulumisen on tärkeää paitsi turvallisuudentunteen ja koulussa viihtymisen myös sosiaalisten taitojen oppimisen kannalta.

Oppilaiden spontaanisti muodostaman ryhmän ulkopuolelle jää erityisen helposti sosiaalisilta taidoiltaan muita jäljessä oleva oppilas. Näitä taitoja voi kuitenkin kunnolla oppia vain ryhmässä, joten erot kasvavat entisestään ilman aikuisten aktiivista panosta ryhmien muodostamisessa ja lasten luokkavuorovaikutuksessa. Yksinäisyys puolestaan on eräs syrjäytymiskehityksen suurista riskitekijöistä.

Pysyvien pienryhmien, väriyhmien, on nähty vähentävän yksinäisyyttä ja opettavan sosiaalisia ja yhdessätekemisen taitoja yläkouluikäisille oppilaille. Pysyviä pienryhmiä on käytetty myös joillakin alakouluilla alunperin Ruotsissa ja sitten Suomessa, lähinnä ruotsinkielisissä kouluissa. Näiden koulujen kokemukset kertovat pienryhmien vaikuttavuudesta myös alakouluilla.

MITÄ?

Luokka jaetaan neljään 4-6 hengen pysyvään pienryhmään.

Ryhmät ovat heterogeenisiä oppimisnopeuden, sukupuolen ja ulospäinsuuntautuneisuuden suhteen.

Ryhmän jäsenet istuvat luokassa lähekkäin, mahdollisesti samassa pöydässä. Ryhmä- ja paritöitä tehdään näissä ryhmissä. Opettaja seuraa ja ohjaa ryhmän vuorovaikutusta.

Väriyhmäluokkien opettajat pohtivat ryhmien ja luokkien vuorovaikutusta työnohjausluonteisissa, mielellään moniammatillisissa kokoontumisissa.

Vanhempainilloissa huoltajat istuvat ja keskustelevat väriryhmittäin.

MITEN?

Väriyhmätoiminta aloitetaan 1.luokan alkaessa tai muussa muutosvaiheessa, esimerkiksi luokan opettajan vaihtuessa

Ryhmät muodostetaan 2-3 kouluviikon kuluttua koulun alkamisesta elokuussa esim.

luokanopettajan ja koulupsykologin tai -kuraattorin yhteistyönä

Ryhmät pidetään yleensä samoina kaksi lukuvuotta.

Opettajat seuraavat ja ohjaavat ryhmien toimintaa, aluksi hyvinkin tiiviisti. Ryhmätöissä huomioidaan ja opastetaan sekä vuorovaikutusta että työskentelyn sujumista. Ryhmätöiksi valitaan työtavoiltaan vaihtelevia ja koko ryhmää työllistäviä ja aktivoivia tehtäviä.

Opettajia koulutetaan ja tuetaan työnohjaustyypillisesti jakamalla kokemuksia, pohtimalla toiminnan ongelmakohtia, ryhmäilmiöiden tunnistamista ja niihin vaikuttamista

Huoltajat keskustelevat vanhempainilloissa väriryhmittäin kouluarkeen ja lapsen ikäkauteen liittyvistä asioista. Luokanopettaja voi välillä liittyä vuoronperään ryhmien keskusteluun ja ryhmien näkemyksistä kannattaa myös lopuksi keskustella yhdessä.

Kartoitetaan mahdollisuuksia, voisiko myös alakoulussa ryhmien vuorovaikutusta tutkia ja kehittää PSGT-lautapelin avulla.

PILOTTIKOKEILUN KERTOMAA

Lyhennetty ja mukailtu artikkelista ”Koulun voimavarat lasten ja perheiden käyttöön”

(psykologit Kimmo Häärä ja Sanna Lindroos, koulukuraattori Heli Clarke ja apulaisrehtori Hanna-Leena Seppinen) , joka on ilmestynyt Perheterapialehdessä 2005.

Moniammatillinen ryhmä Liedon koululaisten kanssa toimivia aikuisia mietti alkukeväällä 2004 menetelmiä lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja terveen kasvun tukemiseen kouluarjessa.

Pohdittiin mahdollisuutta oppilaan kokemaan turvallisuudentunteeseen isossakin yläkoulussa ja toisaalta siellä avautuvaa uuden alun mahdollisuutta. Koulukiusaaminen ja oppilaan yksinäisyys huolettivat. Toisaalta mietittiin jokaisessa luokassa olevaa valtavaa positiivista voimavaraa ja sosiaalista osaamista.

Yhtä mieltä oltiin siitä, että jotta koulu yhteisönä tukisi lapsen ja nuoren kehitystä optimaalisella tavalla, seuraavat seikat olisivat keskeisiä:

- 1.Koulun tulee luoda pysyviä ja turvallisia rakenteita
- 2.Koulussa pyritään kehittämään oppilaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja
- 3.Yhteyden perheen ja koulun välillä tulee olla toimivaa arkipäivää

1) Pysyvät rakenteet

Viimeaikaisessa opetuksen kehittelytyössä on selkeästi nähtävissä painotus suurempaan yksilön vapauteen ja toisaalta vastuuseen valinnoista. Ryhmäilmiöiden merkitykseen ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Kuitenkin tutkimusten mukaan lapsen kokema hyväksyntä vertaisryhmän taholta on tärkein tulevaa mielenterveyttä selittävä tekijä (ks. esim. Salmivalli 2005). Tämän perusteella koulujen suuri haaste on, miten luokkiin pystytään luomaan ilmapiiri, jossa erilaiset oppilaat tuntevat itsensä hyväksytyiksi. Tällainen ilmapiiri ei synny itsestään. Sitä voidaan edistää ryhmäilmiöt huomioonottavilla pedagogisilla ratkaisuilla. Koulun velvollisuus on huolehtia siitä, että koulussa jokainen oppilas tuntee itsensä hyväksytyksi. Ketään ei saa jättää yksin. Suvaitsevan, erilaisuuden hyväksyvän ilmapiirin kehittymiseen ei ole oikotietä. Tarvitaan aikaa tutustua toisiin ja pysyviä rakenteita, jotka mahdollistavat turvallisuudentunteen kehittymisen.

2) Tunnetaidot

Koulu lapsen ja nuoren kasvuympäristönä tarjoaa hyvän kontekstin harjoitella päivittäin vuorovaikutustaitoja ryhmätilanteissa ja opetella tunnistamaan omia ja muiden tunteita (ks. myös Launonen & Pulkkinen 2004). Tunnetaitoja opiskellaan kouluissa opetussuunnitelman mukaan terveystiedon tunneilla. Oppiminen ei saisi kuitenkaan jäädä pelkän teorian varaan, sillä SEL-taitojen (sosioemotionaaliset taidot, social emotional learning) on todettu karttuvan parhaiten, kun niitä harjoitellaan todellisissa tilanteissa (ks. Häärä 2004).

3) Perheen ja koulun yhteistyö

Jotta koulun työstä vanhempien kanssa olisi todellista hyötyä, tulisi sosiaalis-konstruktivisen perhetyön peruseriaatteiden toteutua työskentelyssä (Laitila ym. 2004). Kuten perhetyössä, myös koulussa kaikkien työntekijöiden pitäisi siis toimia asiakaslähtöisesti, voimavarakeskeisesti ja toimijuutta kunnioittaen. Toiminnan jatkuvaan arviointiin ja todellisuuden jaettuun kokemiseen on myös pyrittävä.

Väriyhmämalli

Esimerkkinä pedagogisesta ratkaisusta, jolla pyritään vastaamaan edellä esitettyihin haasteisiin, on koulupsykologi Goldingerin yhdessä opettajatyötovereidensa kanssa jo 1980 –luvulla kehittämä ”Perheryhmät koulussa” (”Familjegrupper i skolan”, Goldinger 1984), jota Suomessakin on sovellettu jonkin verran lähinnä ruotsinkielisissä kouluissa. Perheryhmiin perustuvassa opetuksessa ryhmäilmiöt huomioidaan jakamalla luokka mielellään jo ensimmäisen luokan alussa neljään kiinteään pienryhmään. Ryhmiin sijoittamisen ohjenuorana on, että samaan ryhmään sijoitetaan temperamentiltaan ja oppimiskyvyltään erilaisia oppilaita, mahdollisuuksien mukaan tyttöjä ja poikia yhtä paljon. Ryhmien kiinteys tarkoittaa, että työtapaan sitoudutaan vähintään kahdeksi vuodeksi. Ryhmien koostumusta ei tänä aikana muuteta, vaan syntyneet ongelmat pyritään ratkaisemaan ryhmän kesken. Opettajan tehtävänä on ohjata vuorovaikutusta ja opettaa ongelmanratkaisutaitoja. Koska ryhmäkuuluvuuden tunne syntyy erilaisten oppilaiden kesken, ehkäistyy epävirallisten, koulutyötä haittaavien klikkien muodostuminen luokassa.

Perheryhmät –opetusta sovellettiin Liedon Keskuskoulun kahdessa 7. luokassa syksystä 2004 alkaen. Yläkouluun kehitettyä menetelmää alettiin kutsua Väriyhmämenetelmäksi, koska siinä nimettiin ryhmät siniseksi, punaiseksi, keltaiseksi ja vihreäksi ryhmäksi. Koulun oppilaat tulivat tällöin kunnan seitsemästä erikokoisesta alakoulusta. Kokeilussa haluttiin luoda oppilaille mahdollisimman turvallisen tuntuksen opiskeluympäristön. Yläasteen alkaminen on ajankohta, jolloin nuori on kehityksellisesti herkässä ja haavoittuvassa iässä. Samaan aikaan ympäröivissä rakenteissa tapahtuu suuria muutoksia, opettajia tulee lisää ja opiskelun hallinta vaatii selvästi suurempaa itsenäisyyttä ja oma-aloitteisuutta. Tunne ryhmään kuulumisesta poistaa pelkoa yksin jäämisestä esim. ryhmätyötilanteissa tai liikuntatunnilla. Haluttiin myös oppilaiden

opettelevan toisten kanssa toimeen tulemisen taitoja pitkäjänteisesti ja turvallisissa arkipäivän tilanteissa. Ajateltiin, että luokassa aina olemassa olevat sosiaalisten taitojen voimavarat pääsevät näin hyödyttämään kaikkia, tulemaan koko luokan vahvuudeksi. Haluttiin myös opettaa erilaisuuden hyväksymistä ja kokemista rikkautena. Lisäksi yhteistyöhön kodin ja koulun välillä haluttiin panostaa uudella tavalla.

Uudenlaisen työskentelytavan myötä myös opettajille tarjoutui mahdollisuus oppia SEL-taitojen opetusta ja ryhmäilmiöiden huomioimista koulussa. Kokeiluluokkien opettajille tarjottiin mahdollisuus kokoontua kerran kuukaudessa pohtimaan luokan ilmiöitä ja tapahtumia koulukuraattorin ja psykologin kanssa. Työnohjaukselliset keskustelut koskivat yksilöitä, ryhmiä tai koko luokkaa.

Opettajien kokemuksia ensimmäisen kokeiluvuoden ajalta

Seuraaville riveillä on koulun aikuisten havaintoja ja kokemuksia kokeiluluokkien arjessa näkyvistä asioista:

Turvallisuudentunteen lisääntymisestä oli näyttöä kyselyissä ja haastatteluissa, joita on tehty vanhemmille ja oppilaille. Se on näkynyt myös luokkatilanteessa. Oppilaat osaavat ilmaista mielipiteitä toisilleen huomattavasti ikäisiään paremmin. Vaikeistakin asioista, kuten negatiivisista tunteista ryhmän sisällä, on pystytty keskustelemaan ja löytämään tilanteisiin ratkaisuja. Ryhmä- ja parityöt sujuvat paljon keskimääräistä luokkaa paremmin. Töihin ruvetaan sujuvasti ja niitä tehdään oikeasti yhdessä tai tarpeen mukaan jakaen. Kokeiluluokilla terveystiedon opetus suunniteltiin sisältyvien tunnetaitojen käsitteleminen on onnistunut erityisen hyvin pysyvien työskentelyryhmien ansiosta. Opiskelu ei ole myöskään jäänyt vain teoriatasolle, vaan taitoja on harjoiteltu muillakin tunteilla.

Kokeilusta ovat hyötynet monenlaiset oppilaat. Hiljaiset ja arat ovat pienessä ryhmässä uskaltaneet avata suunsa ja sitten vähitellen puhua koko luokallekin. Itsekeskeisyyteen taipuvaiset ovat oppineet ottamaan muita huomioon. Ryhmän rehellinen, mutta ystävällinen kritiikki on auttanut tässä. Aiemmin syrjään jääneet ovat olleet ryhmän täysivaltaisia jäseniä ehkä ensimmäistä kertaa elämässään. Perheessään pelkkien veljien keskellä kasvaneet pojat ovat tutustuneet tyttöjen maailmaan. Ryhmä on auttanut huomaamaan, miten monenlaista lahjakkuutta on, ja myös sen, ettei kukaan osaa kaikkea. Oppilaat ovat käyttäneet tavallisen luokan oppilaita useammin puhumista keinona ratkoa ongelmia.

Erityisluokkasiirtoja kokeiluluokilla ei ole tehty. Enemmän tukea tarvitsevat oppilaat ovat saaneet ryhmässä johonkin kuulumisen ja hyväksytyksi tulemisen tunnetta, jolloin itseluottamus säilyy ja oppilas saa voimavaransa käyttöön. Kiinteitä perheryhmiä käyttämällä on siis voitu toimia myös inkluusiivisen opetuksen ja kasvatuksen periaatteiden mukaisesti (ks. esim. Tilus, 2004). Ryhmät ovat vaikuttaneet myös työrauhahäiriöitä ja koulukiusaamista vähentävästi.

Perheiden kokemuksia

Kokeilussa toistui useita kertoja tilanne, jota tavallinen yläkoulun luokka ei koe kertaakaan: koolla olivat samassa tilanteessa koko luokka, oppilaiden vanhemmat ja sisaruksiakin sekä luokanvalvoja ja toisinaan myös muita koulun työntekijöitä (kuraattori, opinto-ohjaaja). Näissä kokoontumisissa keskusteltiin ensin ryhmissä ja sen jälkeen kaikki yhdessä. Kaikki osallistujat saivat näin äänen. Yhdessä toimien on jaettu yhteinen todellisuus. Vanhempainiltojen keskusteluissa on käsitelty monia perheille tärkeitä asioita. On puhuttu kiusaamisesta, kotiintuloajoista, koulupeloista, työrauhasta koulussa jne. Kaikki vanhemmat ovat osallistuneet keskusteluihin, mikä on hyvin

poikkeuksellista ”tavallisiin” vanhempainiltoihin verrattuna. Vanhemmat ovat kuulleet toinen toisiltaan hyviä käytännön kokemuksia murrosikäisen vanhemmuudesta. Perheet ovat tarkistaneet omia käsityksiään laajemmassa valossa. Tämä on ollut erityisen tärkeää perheille, joiden sosiaalinen verkosto on muuten hyvin pieni. Voimavarakeskeisyys on toiminut, kun perheiden erilainen osaaminen ja jaksaminen ovat tulleet koko ryhmän perheiden hyväksi. Perheet ovat ideoineet keskustelujaan ja toimintojaan itse. Kun nuoret ja vanhemmat päätyvät keskusteluissaan itse ratkaisuihin, toteutuu toimijuuden kunnioittaminen paljon paremmin kuin koulun valmiita malleja läpikäymällä.

Vanhemmat ovat ilmaisseet tyytyväisyytensä tavallista kiinteämmästä yhteistyöstä koulun kanssa. He ovat arvostaneet sitä, että koulussa halutaan opettaa myös sosiaalisia - ja tunnetaitoja. Oppilaat ja myös vanhemmat ovat kokeilussa tottuneet arvioimaan oppilasta ja ryhmää näiden taitojen kehittämisessä ryhmäkeskustelujen ja kirjallisten arvioiden kautta. Vanhemmat ovat olleet paljon oma-aloitteisesti yhteydessä kouluun. Kehityskeskusteluihin on valmistauduttu etukäteen kyselylomakkeilla ja itse keskusteluihin varattu kunnolla aikaa. Tämä kaikki on koettu varsin asiakaslähtöiseksi. Monet vanhemmat ovat puhuneet sellaisistakin asioista, joista ei yleensä ainakaan yläkoulussa opettajan kanssa puhuta. Näyttää siltä, että, koulussa otettiin askel kohti kulttuuria, jossa lapsi/nuori on otettu huomioon persoonana, kokonaisuutena, ei vain opintosuorittajana.

Lopuksi

Innostava haaste tulevaisuuden koululle on kehittää syvempää tietoisuutta ryhmäprosesseista. Eräs tapa voisi olla vuorovaikutustaitojen ottaminen osaksi oppilasarviointia. Nykyinen käytösnumero on kovin epämääräinen, eikä anna paljonkaan informaatiota vuorovaikutustaitojen kehittämisen pohjaksi. Kuitenkin työelämässä korostuvat ryhmässä toimimisen taidot.

Olemme tyytyväisiä kokeilun tähänastisiin tuloksiin. Olemme nähneet, että on mahdollista luoda oppilaalle turvallinen oppimisympäristö, joka on edistää tunnetaitojen oppimista. Samalla koko perhe on saanut tukea. Huomionarvoinen seikka on myös se, ettei kiinteistä pienryhmistä aiheudu lisäkustannuksia. Tarvittavat resurssit ovat koulussa jo olemassa: oppilaiden, vanhempien, luokanvalvojien, aineenopettajien, oppilaanohjaajien, koulukuraattorin ja koulupsykologin sekä muiden koulun työntekijöiden voimavarat on kohdennettu tärkeään nivelvaiheeseen alakoulusta yläkouluun siirryttäessä. Säästöt voivat sen sijaan kasvaa hyvinkin mittaviksi, jos riskiryhmiin kuuluvien oppilaiden syrjäytymiskehitys saadaan ehkäistyksi.

Kirjallisuutta:

Gehring, T. M. 1993. Familiensystemtest (FAST)

Goldinger, B. 1984. Familjegrupper i skolan: skolklassen som möteplats för barn, föräldrar och lärare.

Häärä, K. 2004. Sosio-emotionaalisten taitojen opettaminen peruskoulussa. Kognitiivisen psykoterapian tarjoamia virikkeitä opetukselle. Kognitiivisen psykoterapiayhdistyksen verkkolehti 2/04. www.kognitiivinenpsykoterapia.org/verkkolehti

Laitila, A., Björninen, E., Hakkarainen, P., Hämäläinen, M., Ikäheimo, V., Kallinen, H., Kuhlman, I., Mäntylä-Karppinen, P., Tikkanen, E. 2004. Fokusoidut reflektiiviset dialogit ammattikäytännön kehittämisessä. Perheterapia 1/04

Laine, K. 2000. Koulukuvia. Koulu nuorten kokemustilana.

Launonen, L. & Pulkkinen, L. (toim.). 2004. Koulu kasvuyhteisönä.

Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa. Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys.

Siltala, J. 1994. Miehen kunnia eli suomalaisen miehen taistelu häpeää vastaan.

Tilus, P. 2004. Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste.